

گفت و گو با دکتر شهره حسین پور؛ رئیس گروه تولید و انتشار مجله‌های رشد

پژوهش در تعطیلات

تنظیم: اندر محمدزاده صدیق

در روزهای پایانی اسفندماه همه منتظر فرا رسیدن سال نو و فصل بهار هستند؛ روزهایی که با تعطیلات ۱۴ روزه برای تعلیم و تربیت همراه می‌شوند. اما برنامه‌ریزی و آمادگی قبلی برای این روزها، تعطیلات نوروز را به روزهایی دلچسب و آموزشی برای دانش‌آموزان تبدیل می‌کند. آنچه در ادامه می‌آید، گفت‌وگویی است با دکتر شهره حسین پور، رئیس گروه تولید و انتشار مجله‌های رشد دفتر انتشارات و فناوری آموزشی، با موضوع آمادگی مدرسه، مدیر و معلمان برای سال جدید و نوروز.

حسین پور معتقد است در تعطیلات دوهفته‌ای نوروز، با تکالیف پژوهش‌محور، اوقات خوبی برای دانش‌آموزان رقم خواهد خورد.

غالب نباشد. حتی انتظار از مدیر مدرسه آن است که مسئولیت‌های خود را فراتر از مدیریت صرف در نظر بگیرد و وارد وجه رهبری آموزشی و رهبری یادگیری شود. در واقع بتواند با معلم‌های مدرسه‌اش همراهی کند. البته این به معنای دخالت در کار معلم نیست، بلکه کمک به معلم برای رفع مسائل آموزشی و پرورشی از راه‌های گوناگون است. این ویژگی که در عصر حاضر یکی از ویژگی‌های مدیریت آموزشی شناخته می‌شود، در مدرسه‌های پژوهش‌محور کاملاً رخ می‌نماید. مدیران این‌گونه مدرسه‌ها سعی می‌کنند تا جایی که امکان دارد به فرایند آموزش و یادگیری نزدیک شوند. آن‌ها می‌خواهند بیشتر راهبر آموزشی باشند تا مدیر اداری. ارتباط خود را با بخش آموزش و یادگیری تقویت می‌کنند و برای رفع چالش‌های فرایند آموزش با معلمان همکاری می‌کنند و با هم‌فکری معلمان به راهکارهای مناسبی دست می‌یابند. با این مقدمه کوتاه می‌خواستیم این

درباره ضرورت آمادگی مدرسه، مدیر و معلمان در استقبال از فرا رسیدن سال جدید (بهار ۱۴۰۱) بگویید. به‌طور کلی، مدیران مدرسه‌های ما دو دسته وظیفه بر عهده دارند: یک مجموعه وظایف عمومی که در طول سال تحصیلی بر عهده دارند، نظیر برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هماهنگی، نظارت و هدایت. و یک مجموعه وظایف اختصاصی که در بستر وظایف عمومی و در قالب‌های اداری، آموزشی و پرورشی انجام می‌شوند. عمده آن‌ها هم مواردی هستند که منطقه و استان به مدرسه‌ها و مدیران ابلاغ می‌کنند. اما مهم‌ترین کار هر مدیر آموزشی آن است که در کنار مطالبات بخش‌هایی که به‌عنوان ورای نظام مدرسه به حساب می‌آیند، مثل منطقه، استان و وزارتخانه، بتواند در همراهی با معلمان، نقش آموزشی و پرورشی خود را به‌درستی ایفا کند. در واقع انتظار از مدیر آموزشی آن است که وجه اداری وظایفش بر وجه آموزشی و پرورشی

شهره حسین پور در رشته مدیریت آموزشی از دانشگاه خوارزمی مدرک تحصیلی دکترا دارد. ۲۹ سال است در آموزش و پرورش مشغول خدمت است. کار در بخش های گوناگون وزارتخانه را تجربه کرده است: معاونت آموزشی، دفتر آموزش ابتدایی، دفتر آموزش برای همه، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. تنظیم اسناد، طرح ها و برنامه ها، پژوهش، همکاری با مجلات علمی و پژوهشی و داوری مقالات بخشی از فعالیت ها و خدمات وی محسوب می شوند.

دکتر حسین پور هم اکنون در دفتر انتشارات و فناوری آموزشی رئیس گروه تولید و انتشار مجله های رشد است. یکی از کارهای او در این دفتر، تدوین برنامه راهبردی مجلات رشد بر اساس اسناد بالادستی و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است.

تجزیه و تحلیل کنند و قابلیت آن ها را برای درستی یا نادرستی فرضیه ها بیازمایند؛ در واقع فرایند انجام پژوهش را طی کنند. این نوع تکالیف، هم به تقویت قوای فکری و مهارت حل مسئله کمک می کنند و هم جذاب تر از تکالیف روزمره ای هستند که به دانش آموزان داده می شوند.

شما معتقدید یکی از راه های ایجاد مهارت تفکر در

دانش آموزان مسئله محوری است؟

دقیقاً همین طور است. برخورد با مسئله و تلاش برای حل آن، اگر هم به راه حل دست پیدا نکنند، در تقویت قوای فکری مؤثر است. در واقع می خواهیم بگویم، مدیر و معلمان، صرف نظر از درس های متعددی که بیشتر بر بعد حفظیات در دانش آموزان تأکید دارند، باید تلاش خود را صرف پرورش مهارت هایی مانند حل مسئله کنند. تعطیلات نوروز زمان مناسبی برای این کار است. به همین دلیل پیشنهاد می کنم، مدیر در شورای معلمان اهمیت این موضوع را تشریح کند و تکالیف نوروزی را به سوی پژوهش محوری هدایت کند. امروزه ما با دانش آموزانی سروکار داریم که به طور دائم در فضای مجازی وقت می گذرانند، وب گردی می کنند، در شبکه های اجتماعی با گروه های متعدد در حال دادوستد اطلاعات هستند، تحت تأثیر پیام های گوناگون قرار می گیرند و روش و منش خود را با هم گروهی های خود تنظیم می کنند. ما الان با توده ای از دانش آموزان مواجهیم که واقعا مهارت فکر کردن به آن ها آموزش داده نشده است. شاید اکثر قریب به اتفاق آن ها برای تشخیص سره از ناسره با مشکل مواجهند. چه کسی باید متولی این نوع آموزش ها باشد؟ چه مرجعی باید مهارت درست فکر کردن را آموزش دهد؟ طبیعی است، نقش مدرسه و معلمان حائز اهمیت است و سکاندار این حرکت مدیر واحد آموزشی است. تعطیلات نوروز می تواند فرصتی برای تکالیف پژوهش محور با هدف تقویت مهارت تفکر و حل مسئله باشد. مدیر می تواند پیشنهاد انجام چنین تکالیفی را در شورای معلمان مطرح کند و فعالیت با نظر معلمان به شکل پخته تر به

مهم را یادآور شوم که نقش مدیران مدرسه های امروز با مدیران مدرسه های دیروز از حیث مدیریت تفاوت هایی دارد و مدیریت امروزی بیشتر بر راهبری آموزشی مبتنی است. و اما آمادگی مدیر، معلمان و مدرسه برای استقبال از فرارسیدن سال جدید. به نظر من، برای هر ماه از سال تحصیلی یا هر دوره زمانی اولویت هایی وجود دارند که مسیر حرکت و هدایت فعالیت ها را تعیین می کنند. مدیر مدرسه برای استقبال از سال جدید، در اسفند ماه و شاید کمی قبل از آن، باید ببیند چه چیزهایی در اولویت هستند و تمرکز روی چه مواردی ضرورت دارد. نوروز در پیش است. تعطیلات نوروز در آموزش وقفه ایجاد می کند. برای پر کردن این فاصله آموزشی چه باید کرد؟ چگونه ارتباط دانش آموزان با آموزش حفظ شود؟ چه برنامه هایی را می توان در نظر گرفت که به قدر کافی انگیزاننده باشند؟

یکی از کارهایی که می توان انجام داد این است که با نظر معلمان مدرسه، کار پژوهشی مطالعاتی متنوع و شاد و به نوعی سرگرم کننده و آموزنده برای دانش آموزان در نظر گرفته شود. برای این کار، هم در دوره ابتدایی و هم متوسطه، متناسب با شرایط سنی دانش آموزان، می توان تکالیفی در نظر گرفت؛ تکالیفی که جنبه مطالعاتی و پژوهشی داشته باشند. برای مثال، معلم می تواند سؤالی به دانش آموز بدهد که پاسخ آن به مطالعه و تحقیق نیازمند باشد و بر اساس آن از دانش آموزان بخواهد فرایندی پژوهشی را طی کنند. برای پاسخ به سؤال، فرضیه هایی را طرح کنند، برای تأیید یا رد فرضیه ها به منابع جمع آوری اطلاعات مانند وبگاه ها مراجعه کنند، اطلاعات جمع آوری شده را بررسی، طبقه بندی،

● به نظر شما، نقش والدین در انجام فعالیت‌های پژوهشی متنوع، شاد، سرگرم‌کننده و آموزنده در تعطیلات نوروز چیست و چه مقدار مفید است؟

در این رابطه باید دو نکته مورد توجه قرار گیرد: یکی تشکیل جلسه انجمن اولیا و مربیان حتما و قبل از شروع سال جدید که لازم و ضروری است. از این نظر که یک مجموعه فعالیت را به معلم پیشنهاد کنیم و معلم در کلاس با دانش‌آموز آن پیشنهادها را تبیین کند و با یکدیگر نتیجه بگیرند چه فعالیت‌هایی را انجام دهند. از آنجا که قرار است این فعالیت‌ها در تعطیلات نوروز و در کنار خانواده انجام شوند، نقش اولیا و خانواده‌ها چیست؟ به نظر می‌رسد آموزش والدین و ارائه توصیه‌هایی به آنان در این زمینه ضروری باشد. پیشنهاد می‌شود مدیر مدرسه به اتفاق معلمان جلسه مشترکی با اولیا و مربیان داشته باشند. یکی از مسائلی که در آن جلسه مطرح می‌شود، تکالیفی است که برای دانش‌آموزان در نظر گرفته شده‌اند. باید تأکید شود، هدف از انجام این نوع تکالیف، پرورش قوای تفکر دانش‌آموزان و تقویت مهارت حل مسئله است. حالا در انجام مراحل پژوهش، هر نتیجه‌ای که به دست آید، خیلی مورد توجه نیست. آنچه اهمیت زیادی دارد، طی کردن فرایند پژوهش توسط دانش‌آموز است. درگیری سطوح گوناگون تفکر، تقویت مهارت طبقه‌بندی اطلاعات، کنار گذاشتن اطلاعات غیرمفید، تجزیه، تحلیل و نتیجه‌گیری، اجزای فرایند پژوهش هستند که مهارت‌های سطح بالای تفکر دانش‌آموزان را تقویت می‌کنند. برای والدین باید کاملا جا بیفتد که معلمان و مدیر مدرسه نمی‌خواهند آنان وارد این گود شوند و از گوگل جست‌وجو کنند و نتایج را به‌عنوان کار فرزندشان تهیه و ارسال کنند. در واقع، باید به آنان تأکید شود هدف صرفاً به‌دست آوردن نتیجه مشخصی نیست، بلکه فرایند مهم است که حضور فعالانه دانش‌آموز در این فرایند به تقویت قوای فکری او منجر می‌شود. دانش‌آموزان در حین انجام تکلیف پژوهش محور حتما با چالش‌هایی مواجه می‌شوند که غلبه بر آن‌ها قوای فکری‌شان را تقویت می‌کند. وقتی در حین پژوهش با مشکلی مواجه می‌شوند، می‌توانند از اعضای خانواده به‌عنوان یکی از منابع جمع‌آوری اطلاعات استفاده کنند. اما انجام این نوع تکلیف از سوی والدین و اعضای خانواده به‌هیچ‌وجه توصیه نمی‌شود و می‌تواند آثار سوء تربیتی نیز به دنبال داشته باشد.

دومین نکته که لازم است در جلسه اولیا و مربیان مطرح شود، نظارت والدین بر حضور دانش‌آموزان در فضای مجازی است. آنچه الان به‌عنوان یک آسیب وجود دارد، این است که دانش‌آموزان، حتی در دوره ابتدایی، بدون کنترل در فضاهای مجازی می‌گردند و اطلاعات بسیار نامناسبی به‌دست می‌آورند که توان تحلیل آن‌ها را ندارند. دسترسی به اطلاعات نامناسب ممکن است آسیب‌هایی جدی در پی داشته باشد. بنابراین، نظارت والدین بر حضور دانش‌آموزان در فضای مجازی و مشخص کردن زمان و میزان حضور آنان ضروری است.

اجرا گذاشته شود. پیشنهاد من این است که موضوع تکلیف پژوهش محور به‌عنوان یکی از اولویت‌های همین ایام در نظر گرفته شود و برای اینکه از پختگی لازم برخوردار شود، در چند جلسه شورای معلمان درباره آن گفت‌وگو شود. حتی معلمان علاقه‌مند و داوطلب می‌توانند نمونه‌هایی را در شورا مطرح کنند و در مورد روش انجام فعالیت به چارچوب یکسانی دست یابند.

● اولویت‌هایی که برای کار پژوهشی تعطیلات نوروز می‌توان تعریف کرد، شامل چه مواردی می‌توانند باشند؟

برای مثال باید دید چه مناسبت‌هایی در پیش هستند. در اسفند ماه روز درختکاری و هفته منابع طبیعی را داریم که با نظر به اهمیت حفظ محیط‌زیست می‌تواند به‌عنوان یک موضوع مورد توجه قرار گیرد. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در خصوص اهمیت موضوع حفظ محیط‌زیست، با سازمان حفاظت از محیط‌زیست همکاری‌هایی داشته است که نتیجه آن تألیف کتابی در این زمینه است. بنابراین، فکر می‌کنم این موضوع می‌تواند به‌عنوان اولویت در نظر گرفته شود و به‌عنوان پیشنهاد مطرح شود. یکی از قالب‌های عملکردی آن نیز می‌تواند ترتیب‌دادن مسابقه نقاشی باشد. قالب دیگر مقاله‌نویسی است.

می‌توان از دانش‌آموزان خواست در ارتباط با محیط‌زیست، مشکلات موجود در سطح محله خود را شناسایی کنند و برای رفع آن‌ها پیشنهادها و راهکارهایی را مطرح کنند و آن‌ها را طی نامه‌ای، با همکاری معلم و مدیر، برای سازمان حفاظت از محیط‌زیست بفرستند. مناسبت دیگر، سیزده فروردین یا روز طبیعت است. این مناسبت می‌تواند با مناسبت ۱۵ اسفند که هفته منابع طبیعی است، ادغام شود و برای این دو مناسبتی که پیش و بعد از تعطیلات نوروز هستند، اقدام عملیاتی خوبی تعریف شود. در این باره حتی می‌توان از ظرفیت‌های بخش مردم‌نهاد استفاده کرد.

این‌ها پیشنهادهایی هستند که مدیر می‌تواند آن‌ها را در شورای معلمان و شورای دانش‌آموزان مطرح کند و با هم‌اندیشی به‌شکل پخته‌تری به اجرا درآورد. موضوع دیگر، که بحثی فرهنگی است، خود نوروز است. اینکه این آیین با فرهنگ ایرانیان چه نسبتی دارد؟ از کجا آمده؟ ریشه‌اش چیست؟ در دوره‌های گوناگون تاریخی چگونه برگزار می‌شده است؟ چه آدابی دارد که شاید فراموش شده باشند و باید دوباره به آن‌ها پرداخته شود؟ آیا ثبت جهانی شده است یا نه؟ این فرهنگ چگونه باید حفظ شود؟ چگونه باید به آیندگان منتقل شود؟ و موارد این چنینی. این مهم در اسفند ماه از مسائل اولویت‌داری است که برای تقویت فرهنگ ملی در زمینه نوروز و جایگاه نوروز در فرهنگ می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. نتیجه پژوهش‌های دانش‌آموزان پس از تعطیلات می‌تواند در قالب‌های گوناگون عرضه شود. مثلا در نشست‌هایی عمومی به اطلاع همه برسد. یا در بخشی از وبگاه مدرسه درج شود.